

Cefndir Cyfreithiol a Pholisi

O dan Adran 197 o Ddeddf Addysg 2002 mae'n ofynnol i Awdurdodau Lleol lunio cytundeb partneriaeth [y cyfeirir ato o hyn ymlaen fel y 'cytundeb'] â chorff llywodraethu pob ysgol a gynhelir gan yr awdurdod. Pwrpas y cytundeb yw cynnal a gwella'r bartneriaeth bresennol rhwng yr ALLau a'r ysgolion.

Rhaid i'r cytundeb nodi sut y bydd ALI a chorff llywodraethu yn cyflawni eu priod swyddogaethau statudol mewn perthynas ag ysgol ac mewn perthynas â diwallu anghenion pob disgybl yn unol â Deddf Addysg 1996 / Deddf Anghenion Addysgol Arbennig (AAA) ac Anabledd 2001 / Cod Ymarfer AAA Cymru 2002.

Bydd pob ysgol yn dilyn Gweithdrefnau Amddiffyn Plant Cymru Gyfan 2008. Bydd yr ALI yn darparu arweiniad, cyngor a hyfforddiant yn ôl yr angen a bydd yn monitro cydymffurfiaeth â Pholisi Amddiffyn Plant Cymru Gyfan.

Adolygir y cytundeb bob tair mlynedd o leiaf a bydd unrhyw adolygiad yn dechrau chwe mis cyn y dyddiad y daw i ben. Dylid nodi hefyd bod y cytundeb yn cyfeirio at nifer o bolisiâu y bydd angen eu hadolygu yn fwy rheolaidd na hyn.

Os na all yr ALI a'r corff llywodraethu gytuno yna gall yr ALI lunio datganiad yn amlinellu'r camau i'w cymryd mewn perthynas â'r ysgol honno. Yn ogystal, gallai amgylchiadau penodol mewn ysgolion unigol arwain at gynnal adolygiad o'r Cytundeb/Datganiadau Partneriaeth. Enghreifftiau posibl o amgylchiadau o'r fath yw

- ysgol yn cael ei rhoi o dan fesurau arbennig neu welliant sylweddol ac o ganlyniad yr ALI yn defnyddio ei bŵer i benodi llywodraethwyr ychwanegol,
- cynigion statudol yn arwain at newid sylweddol yn natur yr ysgol,
- yr ALI yn defnyddio ei bŵer i atal hawl y corff llywodraethu i gyllideb ddirprwyedig.

Egwyddorion gweithredu

Mae'r cytundeb yn seiliedig ar yr egwyddorion a ganlyn.

- Prif nod yr ALI a'r ysgol yw **codi safonau** a defnyddio dulliau hunanwerthuso i sicrhau gwelliant parhaus. Y Penaethiaid a'r Cyfrif Llywodraethu sydd yn bennaf gyfrifol am safonau a rôl yr ALI yw rhoi cymorth a herio'r ysgolion i wella.
- Mae'r ALI yn cydnabod pwysigrwydd **annibyniaeth ysgolion**. Mae ysgolion yn gyfrifol am eu perfformiad eu hunain a dylid rhoi disgrisiwn iddynt wneud penderfyniadau drostynt eu hunain. Dylai pob ysgol benderfynu beth sydd angen ei wneud i godi safonau ac yna gweithredu yn unol â hynny. Mae atebolrwydd am weithredoedd wedi'i ddatblygu'n dda e.e. gwaith monitro gan yr ALI, arolygon ESTYN, gwybodaeth gyhoeddedig am berfformiad.
- Mae'r ALI yn cydnabod bod llwyddiant ac annibyniaeth yn mynd law yn llaw ac yn cefnogi'r ddelfryd o **ymyrryd yn wrth gyfartal â llwyddiant**. Byddir yn ymyrryd dim ond pan fydd gwaith monitro wedi dangos gwendidau neu danberfformiad na ellir mynd i'r afael â nhw o fewn capasiti presennol yr ysgol; caiff lefel a graddau'r ymyrraeth eu cysylltu'n uniongyrchol â graddfa'r broblem.
- Mae'r ALI yn cydnabod y gall gweithio mewn **partneriaeth a chydweithio** gyda Phenaethiaid a chyfrif llywodraethu gael effaith fawr ar godi safonau. Rhaid i'r bartneriaeth a'r cydweithio fod yn seiliedig ar gydnabyddiaeth gyffredin o swyddogaethau a chyfraniad y naill barti a'r llall. Weithiau bydd angen i'r ALI herio safonau ac ansawdd yr arweinyddiaeth a rheolaeth. Mewn achosion o'r fath, bydd angen i ysgolion dderbyn fod yr ymyrraeth wedi'i chynllunio er mwyn cynorthwyo i godi safonau. Mae'r egwyddor o bartneriaeth hefyd yn gymwys i ysgolion sy'n gweithio'n lleol ac yn rhannu arfer da.

Grwpiwyd y swyddogaethau statudol sydd wedi'u cynnwys yn y cytundeb fel y dangosir isod.

Swyddogaethau statudol yng nghanllawiau LIC		Adran berthnasol yn y Cytundeb Partneriaeth Lleol
1	Camau y bydd yr ALI yn eu cymryd i fonitro ysgolion.	1. Cymorth, monitro, her ac ymyrraeth mewn ysgolion
2	Ffactorau y bydd yr ALI yn eu hystyried wrth nodi ysgolion sy'n destun pryder er mwyn newid eu sefyllfa a'u hatal rhag dod yn ysgolion sy'n methu.	
3	Cymorth y bydd yr ALI yn ei roi i ysgolion dan fesurau arbennig neu sydd angen gwelliant sylweddol.	
4	Cytuno ar dargedau ar gyfer cynnydd disgyblion, presenoldeb a gwaharddiadau.	2. Gosod a chytuno ar dargedau ar gyfer gwelliant a lles
5	Targedau ar gyfer cyfranogiad dysgwyr a chyflawniad i ysgolion sydd â chweched dosbarth.	
6	Rôl yr ALI a'r ysgol i ddatblygu gwaith pontio effeithiol ar gyfer disgyblion o Gyfnod Allweddol 2 [CA2] i Gyfnod Allweddol 3 [CA3].	3. Pontio rhwng yr ysgol gynradd/uwchradd
7	Yr adroddiadau a ddarperir gan y corff llywodraethu i'r ALI ar gyfer cyflawni swyddogaethau.	4. Hyfforddiant a rôl Llywodraethwyr
8	Cyfrifoldeb yr ALI a'r ysgol am roi cymorth a hyfforddiant i	

	Iywodraethwyr.	
9	Cyfrifoldeb yr ALL a'r ysgol am reoli, cynnal a chadw adeiladau ysgolion.	5. <i>Cynnal adeiladau</i>
10	Cyfrifoldeb yr ALL a'r ysgol am faterion yn ymwneud â iechyd a diogelwch a'u dyletswyddau i weithwyr a phobl eraill mewn perthynas â'r materion hyn.	6. <i>Materion iechyd a diogelwch</i>

Mae cynnwys pob adran yn y cytundeb yn amlinellu sut y bydd yr ALL yn gweithio mewn partneriaeth gyda'r ysgol i godi safonau cyflawniad disgyblion; hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol; lleihau rhwystrau i ddysgu; gwneud y mwyaf o'u potensial a gwella cyfleoedd bywyd. Yn y cyd-destun hwn, mae gweithio mewn partneriaeth yn awgrymu bod gan bob parti ddealltwriaeth dda o'i rôl ei hun a rôl y partner a sut y gellir cyflawni'r rolau hyn er lles disgyblion. Mae'r ALL yn gwbl ymroddedig i sicrhau bod pob disgybl yn cyrraedd ei botensial ac i leihau'r bwlch rhwng perfformiad yr ysgolion – mae'r Cytundeb Partneriaeth yn gwbl hanfodol i gyflawni'r nod hwn.

Strategaeth Gwella Ysgolion a rôl y gwahanol bartïon i godi safonau

Mae Consortiwm Gogledd Cymru yn ceisio datblygu cyfundrefn ysgolion sy'n cynnig her uchel ac yn hunanwella, lle bydd ysgolion yn cymryd cyfrifoldeb cyffredinol am godi safonau. Bydd cymorth a her rhwng ysgol ac ysgol wrth galon y gyfundrefn hon. Bydd gweithredu cyfundrefn o'r fath yn llwyddiannus, sy'n ysgogi rhannu arbenigedd ac ymdrechion ar y cyd i arloesi, yn gwella perfformiad pob ysgol a deilliannau pob dysgwr.

Er mwyn cyflawni'r uchod bydd yr ALL yn gweithio mewn partneriaeth â GwE i

- o gyflynu'r swyddogaethau **cymorth a her** i sefydlu cyfundrefn **her uchel – cymorth uchel** lle bydd Penaethiaid a Llywodraethwyr yn cymryd cyfrifoldeb am ddatblygu capasiti o fewn y gyfundrefn i wella safonau a deilliannau i ddysgwyr;
- o **adeiladu capasiti i hunanwella** o fewn y gyfundrefn a sicrhau sefydlogrwydd; **dwyn pawb sydd ynghlwm** yn y gyfundrefn i **gyfrif; comisiynu cymorth a her effeithiol** ar ran ysgolion a chefnogi ysgolion i fod yn gomisiynwyr effeithiol a gweithredu fel **eiriolwyr her** er mwyn sicrhau lles a chynnydd pob plentyn.

Bydd yr ALL yn arwain ar **strategaeth i foderneiddio ysgolion**.

Bydd cymorth rhwng ysgol ac ysgol, cydweithio a herio wrth galon cyfundrefn gwella ysgolion y Consortiwm – bydd hyn yn rhoi'r llwyfan i ysgogi rhannu arbenigedd ac arferion effeithiol, herio arferion a pherfformiad presennol i wella deilliannau dysgwyr a pherfformiad pob ysgol.

Bydd yr ALL, mewn cydweithrediad agos â GwE, yn mynd ati i hyrwyddo datblygiad cymorth rhwng ysgol ac ysgol. Bydd hefyd yn cynnig cymorth i ysgolion ym mhob agwedd arall sydd y tu hwnt i gylch gorchwyl uniongyrchol gwella ysgolion.

Bydd Ymgynghorwyr Her GwE yn gweithio'n agos gyda Phenathiaid ac arweinwyr ysgolion i adolygu cryfderau ysgolion a meysydd sydd angen eu gwella. Yna bydd hyn yn arwain at nodi arferion i'w rhannu ar draws pob ysgol ac yn darparu'r sylfaen tystiolaeth er mwyn brocera cymorth penodol ar gyfer ysgolion yr ystyrir eu bod yn tanberfformio.

Bydd GwE yn nodi meysydd sydd yn peri pryder mewn ysgolion unigol, gan alluogi'r ALL/GwE i gyflawni ei rôl eiriolaeth drwy ymyrryd pan fydd pryderon yn ymwneud â'r capasiti i wella.

Cymorth, gwaith monitro, her ac ymyrraeth mewn ysgolion
Gwelir isod amlinelliad o swyddogaethau'r ALI/GwE.

ALI	Ysgol/Corff Llywodraethu
<ul style="list-style-type: none"> Mae'r ALI wedi comisiynu GwE i nodi ysgolion sy'n peri pryder gan ddefnyddio'r dystiolaeth a ganlyn:<ul style="list-style-type: none"> Adroddiadau arolygiadau ysgolion statudol Adroddiadau arolygon ALI Dadansoddiad o ddata arholiadau, profion ac asesu Arolygon a chymorth cyn ac ar ôl arolygiadau Gwaith monitro gan GwE, a chyngor a gwybodaeth gan staff y gwasanaethau cymorth Hunanwerthuso, adroddiadau ac ymgynghoriadau Estyn	<ul style="list-style-type: none"> Cymryd rhan mewn proses hunanwerthuso drylwyr, barhaus i adnabod meysydd sy'n peri pryder Rhoi gwybod i'r ALI a/neu GwE cyn gynted ag y caiff maes sy'n peri pryder ei nodi Gweithio mewn partneriaeth gyda'r ALI a GwE i fynd i'r afael â'r pynciau/meysydd sy'n peri pryder Gweithredu bob amser yn unol â rôl gytbwys 'Ffrind Beirniadol/sy'n cwestiynu' i'r ysgol.

Caiff gwaith monitro a gwerthuso cychwynnol ei wneud yn bennaf drwy ymweliadau gan Ymgynghorwyr Her GwE a fydd yn gweithio mewn partneriaeth gyda'r ALI i:

- fonitro a gwerthuso gwaith a pherfformiad yr ysgolion ac adrodd ar hyn;
- herio ysgolion i wella deilliannau disgyblion ac ansawdd arweinyddiaeth a rheolaeth;
- ymyrryd mewn ysgol lle bo'r angen a rhoi cymorth i ysgolion sy'n cael anhawster a'r rheini sydd â gwendidau difrifol;
- rhoi cymorth i ysgolion fynd i'r afael â gweithgaredd i wella'r ysgol drwy roi cyngor a chymorth ym maes addysgeg, hunanwerthuso, arweinyddiaeth a rheolaeth a hwyluso rhwydweithio a rhwydweithiau ymarfer proffesiynol.

Mae 3 Cham i'r broses o gategoreiddio ysgol.

- Mae Cam 1 yn cynnwys data mewn perthynas â pherfformiad a safonau ac mae'n nodi pa mor dda y mae'r ysgol yn perfformio yn erbyn set o fesuriadau a gytunwyd. Caiff set o fesuriadau data eu cynhyrchu a'i ddefnyddio gan Lywodraeth Cymru i greu dyfarniad rhwng 1-4 ar gyfer pob ysgol [1 yw'r ysgolion â'r perfformiad a safonau uchaf a 4 yw'r rhai â'r perfformiad a safonau isaf].
- Mae Cam 2 o'r broses gategoreiddio yn cynnwys cynnal trafodaethau agored rhwng ymgynghorydd her y consortiwm rhanbarthol ac arweinwyr yr ysgol. Mae'r dyfarniad hwn [graddau A>D] yn dangos graddau'r hyder yng nghapasiti'r ysgol i gyflwyno ei gwelliannau ei hun. Mae ysgolion sydd â chapasiti gwella o A yn dangos y capasiti mwyaf i wella ac mae'r rhai â chapasiti gwella o D yn dangos y capasiti lleiaf i wella. Hunanwerthusiad o'r ysgol yw man cychwyn y broses o ddod i ddyfarniad ynghylch capasiti'r ysgol i hunanwella. Mewn ysgolion uwchradd, lle bydd nifer y dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim sy'n cyflawni'r trothwy Lefel 2 yn cynnwys Cymraeg iaith gyntaf/Saesneg a mathemateg yn llai na'r cyfartaledd sydd wedi'i bwysoli dros y tair blynedd diwethaf, ni fydd y dyfarniad ynghylch capasiti'r ysgol i hunanwella yn well na C. Mewn ysgolion cynradd, lle bydd cynnydd y dysgwyr sy'n cael prydau ysgol am ddim o flwyddyn i flwyddyn yn llai na chynnydd dysgwyr nad ydynt yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim, ni ddylai'r dyfarniad ynghylch capasiti'r ysgol i wella fod yn well na C fel rheol. Dylai perfformiad dysgwyr a'r dyfarniad ynghylch y capasiti i wella gyd-fynd i raddau helaeth.
- Mae Cam 3 o'r broses gategoreiddio yn golygu cyfuno canlyniadau Cam 1 a Cham 2 er mwyn pennu categori'r ysgol o safbwynt cymorth. Bydd y categorïau terfynol yn seiliedig ar system codau lliw a bydd lliwiau'r categorïau yn dangos lefel y cymorth sydd ei angen ar ysgol – gwyrdd, melyn, oren neu goch (bydd angen y cymorth lleiaf ar yr ysgolion yn y categori gwyrdd a'r cymorth mwyaf dwys ar yr ysgolion coch) :

Ysgolion effeithiol iawn nad oes angen llawer o waith monitro arnynt[gwyrdd].

Ysgolion effeithiol y mae angen rhywfaint o waith monitro a chymorth arnynt[melyn].

Ysgolion y mae angen eu gwella ac sydd angen cymorth a gwaith monitro penodol [oren]

Ysgolion y mae angen eu gwella fwyaf ac sydd angen llawer iawn o gymorth [coch].

Bydd y broses hon wedi'i chwblhau erbyn diwedd mis Ionawr a chynhelir adolygiadau tymhorol.

Defnyddir y meini prawf a restrir yn atodiad 1 fel canllaw i lywio Cam 2. Mae'r tabl yn atodiad 2 yn amlinellu sut y diffinnir y categorïau cymorth a her ac fe'i ddefnyddir i drefnu cymorth ac ysgogi ymyrraeth. Caiff categorïau ysgolion unigol eu rhannu â'r Pennaeth a Chadeirydd y Corff Llywodraethu. Bydd yr awdurdod hefyd yn rhoi dadansoddiad cyffredinol o'r categorïau cymorth a her ar draws pob ysgol i'r Penaethiaid.

Ystyrir ysgolion yn y categorïau **oren** a **choch** yn ysgolion y mae angen **ymyrraeth** arnynt a bydd lefel y risg i ddysgwyr yn pennu graddau'r ymyrraeth honno. Yn y cyd-destun hwn, bydd ymyrraeth yn seiliedig ar yr egwyddorion allweddol a ganlyn.

- Defnyddir ymyrraeth pan fydd achos i bryderu am safonau, ansawdd, diogelwch disgyblion, ymlyniad at ofynion statudol a chanllawiau neu amgylchiadau tebyg eraill. Bydd dwysedd yr ymyrraeth yn cynyddu yn unol â lefel y risg i ddysgwyr a'r ysgol. Y nod cyffredinol fydd sicrhau'r gwelliannau disgwylidig â'r lefel isaf o ymyrraeth a bydd yn cynnwys, fel man cychwyn, trafodaeth agored i gytuno ar union natur y tanberfformiad.
- Bydd yr ymyrraeth yn gadarn, cyflym a phriodol lle ceir arwyddion o danberfformiad.
- Caiff unrhyw gamau gweithredu ac amserlenni eu cytuno rhwng y Pennaeth a Chadeirydd y Llywodraethwyr a'u defnyddio fel sail ar gyfer monitro a gwerthuso cynnydd.
- Disgwylir i'r Corff Llywodraethu fonitro'n fanwl sut y caiff unrhyw gynlluniau gweithredu a ddatblygir fel rhan o'r rhaglen ymyrraeth eu rhoi ar waith.
- Caiff ymyrraeth leol ei chynllunio i gefnogi ysgolion er mwyn sicrhau gwelliannau a bydd yn amodol ar amserlenni penodol. Os na fydd ymyrraeth leol yn arwain at y gwelliannau angenrheidiol o fewn amserlen a gytunwyd [gweler atodiad 2], bydd yr ALI yn defnyddio ei bwerau ymyrryd ffurfiol fel y'u nodir yn y Ddeddf Addysg [atodiad 3].

Disgwylir i'r ysgolion hyn adrodd ar unrhyw gynnydd i grŵp o aelodau etholedig, a fydd yn gyfrifol am adolygu categori partneriaeth ysgolion unigol a phenderfynu a ddylid rhoi pwerau ymyrryd ffurfiol ar waith.

Os nodir bod angen Mesurau Arbennig ar ysgol neu bod angen Gwelliant Sylweddol yn dilyn Arolygiad, bydd yr ALI a'r Corff Llywodraethu fel mater o frys yn cydymffurfio â gofynion statudol.

Cysylltir ymyrraeth â gwaith monitro a chymorth ychwanegol. Caiff y gefnogaeth ychwanegol ei theilwra i sefyllfaoedd unigol gan yr ALI a GwE a gall gynnwys cymorth penodol gan Ymgynghorydd Her neu bod GwE yn comisiynu cymorth ymgynghorydd allanol ychwanegol/mentora gan Bennaeth sy'n gyfoed, ac ati.

Mae'r Cytundeb Partneriaeth yn cynnwys dyletswyddau statudol yr ALI a'r ysgolion i nodi, monitro a darparu ar gyfer anghenion disgyblion ADY a grwpiau eraill o ddisgyblion sydd â nodweddion gwarchoddedig.

Gosod a chytuno ar dargedau ar gyfer cynnydd, presenoldeb a gwaharddiadau

Mae gosod targedau ar lefel unigolyn, cohort, ysgol ac awdurdod yn rhan annatod o strategaeth yr ysgol i wella. Dylai gosod targedau yn systematig a chadarn fod yn elfen hanfodol o strategaeth ddatblygu pob ysgol. Rhaid i dargedau osod her briodol i bob disgybl; gan seilio targedau ar ddata perfformiad cadarn yn ymwneud â phob disgybl a cohort. Mae proffil y disgyblion sy'n dod i'r ysgol yn newid o flwyddyn i flwyddyn a bydd angen i'r targedau a osodir gan yr ysgol adlewyrchu hyn.

Rôl yr ALI/GwE yw sicrhau bod ysgolion yn dadansoddi data allweddol, a rhoi cymorth iddynt osod targedau heriol ar gyfer gwella.

Yn y cyd-destun hwn bydd rôl yr ALI a'r ysgol fel y nodir isod.

ALI ¹	Ysgol/Corff Llywodraethu
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trafod a chytuno ar dargedau gyda'r ysgolion ar gyfer cyflawniad disgyblion a pherfformiad yr ysgol ▪ Trafod a dadansoddi gwybodaeth am berfformiad, dadansoddi ac adolygu targedau ▪ Herio ysgolion pan na chaiff targedau eu cyrraedd ▪ Darparu datblygiad proffesiynol ac arweiniad ar ddadansoddi data a gosod targedau ▪ Cyhoeddi targedau'r ALI cyfan ar gyfer cyflawniad ym mhob cyfnod allweddol yn flynyddol ▪ Darparu adroddiadau blynyddol a dadansoddiad o ddata targedau a pherfformiad ysgolion unigol 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gosod targedau cadarn, heriol ac uchelgeisiol ar gyfer perfformiad yr ysgol a disgyblion yn flynyddol ▪ Rhoi'r wybodaeth berthnasol i'r ALI ar fformat electronig o fewn y terfynau amser a bennwyd ▪ Seilio targedau ar asesiadau athrawon a/neu data profion ▪ Defnyddio data perfformiad i gefnogi mentrau i wella'r ysgol ▪ Trosglwyddo data disgyblion unigol pan fydd disgyblion yn newid ysgolion gan ddefnyddio'r System Drosglwyddo Gyffredin ▪ Gwerthuso ansawdd y broses o osod targedau drwy ddadansoddi data perfformiad mewn perthynas â'r targedau a osodwyd ▪ Ymateb yn gadarnhaol i'r her a godwyd gan yr ALI os na chaiff targedau eu cyrraedd ▪ Cyhoeddi data perfformiad ysgolion ym mhrosiectws yr ysgol ac adroddiad blynyddol y Llywodraethwyr i'r rhieni yn unol â gofynion statudol ▪ Trefnu i gynrychiolwyr yr ysgol gymryd rhan mewn gweithgareddau datblygiad proffesiynol a drefnir gan yr ALI

¹ Mae'r ALlau wedi gofyn i GwE ymgymryd â rhai o'r cyfrifoldebau hyn.

Pontio rhwng yr ysgol gynradd/uwchradd

Mae trefniadau pontio neu drosglwyddo effeithiol rhwng y sectorau cynradd ac uwchradd yn hollbwysig a rhaid eu rhoi ar waith er lles addysg y disgyblion. Diffinnir cyfrifoldebau ysgolion a'r ALI isod.

ALI ¹	Ysgol
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Darparu cyngor ac arweiniad ar ddatblygiadau diweddaraf LIC o ran trosglwyddo ▪ Hwyluso'r gwaith o gyflenwi'n effeithiol y pum elfen sy'n ymwneud â throsglwyddo, sef: <ul style="list-style-type: none"> rheoli a chydlynu trosglwyddo parhad o ran cynllunio'r cwricwlwm parhad o ran yr addysgu a dysgu cysondeb o ran asesu, monitro a thracio cynnydd disgyblion adolygu a monitro'r cynllun at ddibenion asesu'r effaith ar safonau ▪ Cynorthwyo â'r gwaith o drosglwyddo data electronig o'r ysgolion cynradd i'r ysgolion uwchradd ▪ Rhoi gwybodaeth, cyngor a chymorth i ysgolion ynglŷn ag arferion da wrth drosglwyddo 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Llunio ac adolygu cynlluniau trosglwyddo'r ysgol yn flynyddol, mewn cydweithrediad ag ysgolion y clwstwr ▪ Cynnwys gweithgareddau perthnasol ac effeithiol mewn perthynas â phum elfen statudol y cynllun trosglwyddo ▪ Ymgysylltu ag ysgolion a restrir yng nghynllun trosglwyddo'r ysgol mewn paratoad ar gyfer gweithgareddau trosglwyddo ▪ Trosglwyddo cofnodion e.e. ffeiliau AAA i'r ysgol dderbyn pan fydd y disgyblion yn trosglwyddo ▪ Darparu data ychwanegol, lle bo ar gael, i'r ysgolion uwchradd ▪ Glynu at ofynion LIC o ran gofynion asesu a chymedroli ▪ Ystyried cyngor ar arferion da a gweithredu arnynt lle bo hynny'n briodol er mwyn gwella'r profiad trosglwyddo i ddisgyblion

Hyfforddiant a rôl Llywodraethwyr

Ceir diffiniad o gyfrifoldebau'r ysgolion a'r ALI isod.

ALI ²	Ysgol
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Darparu cyngor ac arweiniad i Gyrrff Llywodraethu ynglŷn â'u rôl a chyfrifoldebau mewn perthynas â chyflawni eu dyletswyddau ▪ Siapio'r rhaglen hyfforddiant a datblygiad blynyddol, gan ganolbwyntio ar flaenoriaethau lleol, consortia a chenedlaethol ▪ Darparu hyfforddiant yn unol â chynnwys statudol Llywodraeth Cymru: cwrs sefydlu, deall data perfformiad yr ysgol; rôl y Cadeirydd; rôl y Clerc; ▪ Sefydlu Gyrrff Llywodraethu, paratoi a diweddarau offerynnau llywodraethu ▪ Darparu cyngor a chymorth i benodi Llywodraethwyr ▪ Cadw cofnod o aelodaeth y Corff Llywodraethu ▪ Prosesu gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS) yn ôl yr angen. ▪ Cadw cofnod o bresenoldeb mewn digwyddiadau hyfforddi a datblygu ▪ Darparu cyngor a chymorth i gyrrff llywodraethu mewn perthynas â phenodiadau uwch yn yr ysgol. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nodi anghenion hyfforddiant llywodraethwyr unigol a'r holl gorff llywodraethu a threfnu cymorth/hyfforddiant fel y bo'n briodol. ▪ Darparu manylion cyfleoedd hyfforddiant i'r holl lywodraethwyr a sicrhau eu bod yn bresennol. ▪ Hwyluso'r gwaith o sefydlu llywodraethwyr newydd. ▪ Hyrwyddo presenoldeb llywodraethwyr ar gyrsiau hyfforddi. ▪ Rhoi gwybod i'r ALI pwy yw'r llywodraethwr a enwyd ar gyfer hyfforddiant llywodraethwyr.

² Mae'r ALlau wedi gofyn i GwE ymgymryd â rhai o'r cyfrifoldebau hyn.

Cynnal adeiladau

Isod ceir rhestr o gyfrifoldebau'r ysgolion a'r Adran Eiddo, yn unol â'r hyn a nodir yn y Cytundeb Lefel Gwasanaeth.

ALI	Ysgol
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Paratoi a chadw Rhestr Ddethol o Gontractwyr gan gynnwys asesiad technegol, ariannol, capasiti iechyd a diogelwch, a sicrhau bod ganddynt drefniadau yswiriant priodol. ▪ Paratoi rhaglen gynnal a drefnir yn ystod tymor yr hydref blaenorol. ▪ Trefnu gwaith cynnal ac adferol a gynlluniwyd yn unol â Rheolau Gweithdrefnau Contract y Cyngor ac arferion tendro da, fel derbyn tendrau ar sail ansawdd a phris. Sicrhau y caiff yr holl waith ei wneud yn unol â Rheoliadau Adeiladu, Dylunio a Rheoli a threfniadau Iechyd a Diogelwch. ▪ Gweithredu fel Goruchwylydd Cynllunio yn unol â gofynion y Rheoliadau Adeiladu, Dylunio a Rheoli. ▪ Archwilio eiddo yn rheolaidd. ▪ Dadansoddi methiannau a rhoi cyngor neu drefnu mesurau adferol. ▪ Caniatáu gwasanaeth 24 awr 365 diwrnod y flwyddyn i ymateb i faterion brys. ▪ Monitro prosiectau cynnal i sicrhau y caiff y gwaith ei wneud yn unol â'r gofynion, a monitro perfformiad y contractwr. ▪ Awdurdodi taliadau ar gontractau cynnal. ▪ Ymrwymadau cyfrifyddu a monitro'r gyllideb. Prosesu anfonebau yn unol â rheoliadau ariannol y Cyngor. ▪ Darparu cyngor yn ymwneud yn uniongyrchol â'r gwasanaeth a ddiffinnir yn yr Atodlen hon. ▪ Trefnu contractau gwres canolog er mwyn sicrhau'r gwerth gorau i'r Cyngor. ▪ Rhoi cyngor ar fesurau i Arbed Ynni. ▪ Trefnu a monitro'r cytundebau cynnal a ganlyn: glanhau hidlyddion ffaniau dargludo, cynnal lifftiau, goleuadau argyfwng, atgyweirio boeleri, atgyweirio offer nwy, systemau amddiffyn rhag melltt, glanhau tanciau dŵr, systemau rheoli ynni, ac wrinalau. ▪ Rhoi cyngor ynglŷn â'r Rheoliadau Rheoli Asbestos. ▪ Archwilio'r system drydanol yn ôl yr angen o dan y Rheoliadau IEE. ▪ Adolygu'r gwasanaethau yn flynyddol. ▪ Sefydlu Protocol ar gyfer contractwyr/ymgyngorwyr sy'n gweithio mewn ysgolion. ▪ Rhoi gwybod am unrhyw newidiadau yn y rhaglen a gynllunwyd bob tymor. ▪ Cynnal cyfarfodydd cynnydd misol â Phenaeithiad Uwchradd a chyfarfodydd bob tymor â Phenaeithiad Cynradd, gan gynnwys adolygiad o'r rhaglen gynnal a gynlluniwyd. Bydd un o'r cyfarfodydd hyn yn ystod tymor yr haf yn gyfarfod ar y cyd gyda chynrychiolwyr y Corff Llywodraethu. ▪ Paratoi adroddiad ysgrifenedig blynyddol ynglŷn â'r rhaglen gynnal. ▪ Rhoi cyngor i'r Corff Llywodraethu ynglŷn â'u dyletswyddau asesu risg mewn perthynas â chynnal adeiladau. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trefnu i adfer addurnwaith mewnol a gorffeniadau lloriau, ac eithrio pan gaiff y rhain eu heffeithio gan wasanaethau a gyflenwir gan yr Adran Eiddo neu o ganlyniad i wasanaethau o'r fath. ▪ Trefnu i atgyweirio ffenestri neu gwarelau drysau sydd wedi torri neu wedi'u difrodi gan gynnwys gosod byrddau arnynt dros dro er diogelwch, ac eithrio pan fydd y difrod hwnnw yn deillio'n uniongyrchol o wasanaethau a gyflenwir gan yr Adran Eiddo. ▪ Cynnal y teledu cylch cyfyng a'r larymau diogelwch. ▪ Glanhau adeiladau, gan gynnwys ffenestri. ▪ Cefnogi Contractwyr Cynnal pan fyddant ar y safle. ▪ Monitro a gwirio ansawdd mân waith cynnal, gwerth llai na £1000. Y gwaith cynnal sylfaenol a ganlyn (dyletswyddau gofalwr): Archwilio landeri a phibellau i weld a ydynt yn gollwng. Clirio gwastraff o'r cafnau. Archwilio switsys trydanol/ystafelloedd switsys bob dydd gan dalu sylw arbennig i lanweithdra, peryglon posibl fel gollyngiadau, sŵn anarferol neu gorboethi a diogelwch. Cofnodi darlleniadau mesuryddion fel y gall eraill ddadansoddi'r ynni. Cynnal profion diogelwch fel gwiriadau RCD bob mis. Cynnal archwiliadau ac adrodd am unrhyw broblemau. Newid lampau a chael gwared ag unrhyw hen fylbiau a thiwbiau. Archwilio'r panel rheoli tân bob dydd. Gwirio am ollyngiadau olew, dŵr neu nwy o'r systemau mecanyddol. Gwirio paneli rheoli am lampau diffygiol. ▪ Bydd yn rhaid i'r ysgol dalu am unrhyw wasanaethau a gaiff eu cyflenwi gan yr Adran Eiddo, sy'n gyfrifoldeb i'r Corff Llywodraethu.

Materion Iechyd a diogelwch

Caiff cyfrifoldebau'r ddau barti eu hamlinellu isod:

ALI	Ysgol
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Darparu cyngor i Benaethiaid a Llywodraethwyr ynglŷn â deddfwriaeth Iechyd a Diogelwch. ▪ Darparu cyngor ynglŷn â pharatoi Polisiâu Iechyd a Diogelwch. ▪ Trefnu hyfforddiant pan fo hynny'n briodol. ▪ Monitro pob aelod staff a chontractwyr o ran eu cydymffurfiaeth â materion Iechyd a Diogelwch a datrys / unioni unrhyw fethiant i gydymffurfio yn unol â hynny. ▪ Mewn ymgynghoriad â'r corff llywodraethu, trefnu bod gwaith adferol yn cael ei wneud ar gyfer y meysydd hynny y maent yn eu rheoli, er mwyn ymdrin ag unrhyw waith nas cwblhawyd yn ôl yr angen i gydymffurfio â Pholisi Iechyd a Diogelwch yr ALI a threfnu i gostau'r gwaith hwnnw gael eu tynnu o gyllideb yr ysgol. ▪ Ymyrryd yn y gwaith o reoli iechyd a diogelwch mewn ysgolion lle ceir pryder. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sicrhau bod gan yr ysgol bolisi iechyd, diogelwch a lles a bod y polisi hwnnw yn weithredol; ▪ Sicrhau ymateb priodol i unrhyw ganllawiau iechyd a diogelwch a gyhoeddir gan yr Awdurdod; ▪ Dilyn trefniadau'r Awdurdod i gofnodi, ymchwilio ac adrodd am unrhyw ddigwyddiadau; ▪ Sicrhau bod system ar waith i nodi risgiau a, lle bo hynny'n ymarferol, bod trefniadau addas er mwyn rheoli'r risgiau a nodwyd. ▪ Sicrhau bod yr ysgol yn glynu at yr holl reoliadau angenrheidiol ac yn cynnal gwiriadau priodol. ▪ Gweithredu fel gofalwr cyfrifol adeiladau'r ysgol. ▪ Cynllunio, cyllidebu a rheoli'r meysydd atgyweirio a chynnal y maent yn gyfrifol amdanynt gan sicrhau iechyd a diogelwch disgyblion a staff ar yr un pryd, codi cyflawniad disgyblion a sicrhau'r gwerth gorau gan ddefnyddio'r adnoddau cyhoeddus sydd ar gael iddynt.

Cam 2: Fframwaith a meini prawf ar gyfer hunanwerthuso a'r gallu i hunanwella mewn perthynas ag arweinyddiaeth ac addysgu a dysgu

Capasiti i wella A

- Mae arweinwyr ysgolion yn deall ac yn gwybod yn iawn beth yw cryfderau eu hysgol a'r meysydd y mae angen eu datblygu. Caiff camau priodol eu cymryd yn brydlon. Mae camau wedi arwain at welliannau parhaol mewn deilliannau ar gyfer yr holl brif ddangosyddion allweddol (gan gynnwys y trothwy Lefel 2 yn cynnwys Cymraeg iaith gyntaf/Saesneg a mathemateg, ar gyfer ysgolion uwchradd).
- Mae hunanwerthuso yn gadarn ar draws yr holl ddangosyddion perfformiad a cheir pwyslais clir ar ddeilliannau ar gyfer pob grŵp o ddysgwyr. Mae'r gwaith o gynllunio gwelliannau ynghyd â'r defnydd o adnoddau'n cyd-fynd yn dda â'r meysydd y mae angen eu gwella fwyaf a gwneir y defnydd gorau ohonynt er budd y safonau a gaiff eu cyflawni gan ddysgwyr.
- Mae arweinwyr yn gwneud y defnydd gorau posibl o'r holl ddata sydd ar gael ynghylch perfformiad, gan gynnwys canlyniadau arholiadau allanol a phrofion, fel rhan o arferion rheoli ac arferion gwella effeithiol. Maent yn defnyddio data cywir ar lefel yr unigolyn, dosbarth, grŵp, cohort, pwnc ac ysgol er mwyn monitro cynnydd. Defnyddir y deilliannau'n dda iawn ar gyfer pennu targedau sy'n ddigon heriol. Eir ati'n benodol i adolygu a dadansoddi'n effeithiol berfformiad dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim fel sail i strategaethau addysgu. Caiff polisiau eu gweithredu mewn modd cyson.
- Mae gan yr arweinwyr weledigaeth glir ar gyfer yr ysgol sy'n ysbrydoli ac yn cymell staff i gyflawni deilliannau da ar gyfer pob dysgwr. Caiff capasiti arweinyddiaeth o fewn yr ysgol ei adeiladu mewn modd effeithiol.
- Caiff polisiau a mentrau i fodloni blaenoriaethau cenedlaethol a lleol eu gweithredu'n llwyddiannus gan arweinwyr a rheolwyr ysgolion er mwyn gwella safonau. Mae arweinwyr yn mynd ati i rannu arferion da y tu allan i'r ysgol. Mae effaith eu cefnogaeth wedi arwain at welliannau o ran y ddarpariaeth a'r safonau mewn ysgolion eraill. Mae llywodraethwyr yn defnyddio gwybodaeth o safon am berfformiad i herio a chefnogi'r ysgol i wneud gwelliannau. Mae rhai o'r gwelliannau hyn yn rhagorol.
- Mae gan bob aelod staff rolau a chyfrifoldebau clir a phenodol ac maent yn arddangos safonau uchel o safbwynt cymhwysedd proffesiynol. Mae'r rheolaeth linell a'r atebolrwydd o ran ansawdd yr addysgu a'r dysgu a deilliannau yn effeithiol o safbwynt cyflawni gwelliannau parhaol ar gyfer dysgwyr. Mae arweinwyr a rheolwyr yn ymyrryd yn effeithiol pan fo tystiolaeth o addysgu a dysgu aneffeithiol sy'n arwain at dangyflawni ymhlith dysgwyr.
- Caiff y pennaeth a'r tîm arwain eu dwyn i gyfrif mewn modd effeithiol gan y corff llywodraethu. Mae gan y corff llywodraethu wybodaeth ardderchog am berfformiad y dysgwyr a'r staff. Mae cynllun datblygu'r ysgol yn nodi blaenoriaethau ar sail deilliannau a chaiff ei ddefnyddio i fonitro llwyddiannau a heriau.
- Mae gan arweinwyr yr ysgol systemau cadarn sy'n gweithio'n dda i reoli perfformiad staff ac i ddelio'n gyflym ac yn effeithiol â thangyflawni neu feithrin staff addysgu y mae eu perfformiad yn gyson ragorol.
- Mae gan arweinwyr yr ysgol systemau cadarn sy'n gweithio'n dda i sicrhau bod llythrennedd a rhifedd yn cael eu haddysgu'n effeithiol. Rhoddir polisiau ar waith yn gyson ac maent yn arwain at welliannau o safbwynt deilliannau dysgwyr.
- Mae atebolrwydd a systemau yn gadarn ac yn sicrhau gwelliant parhaus mewn addysgu a dysgu, a safonau a chynnydd dysgwyr. Mae ansawdd yr addysgu a'r dysgu, a chynnydd yr holl grwpiau o ddysgwyr yn dda neu'n well. Ceir strategaethau effeithiol ar gyfer gwella ansawdd sy'n effeithio'n gadarnhaol ar yr addysgu a'r dysgu.
- Mae gan yr holl staff addysgu a'r staff cymorth gyd-ddealltwriaeth glir o'r hyn yw addysgu, dysgu ac adborth i ddysgwyr sy'n ardderchog a da a gaiff ei hatgyfnerthu trwy'r broses gymedroli o fewn yr ysgol. Ceir systemau cadarn sy'n sicrhau bod asesiadau athrawon yn gyson. Ceir cydberthyniad agos a chadarn rhwng asesiadau athrawon a sgoriau safonedig mewn profion neu arholiadau allanol.
- Mae polisiau a systemau clir yn eu lle sy'n rhoi manylion am brosesau ac arferion o safon ar gyfer monitro a gwerthuso ansawdd yr addysgu a'r dysgu gyda chyfrifoldebau clir wedi'u nodi ar gyfer yr holl staff. Caiff y deilliannau monitro a gwerthuso eu hadrodd yn rheolaidd i'r corff llywodraethu ac maent yn arwain at ystod briodol o gamau gweithredu.
- Caiff canlyniadau'r gwerthusiadau arsylwi, adborth i staff a ffynonellau tystiolaeth eraill eu dadansoddi a'u defnyddio gan arweinwyr i gynnal cynnydd ac i wella'n fwy. Eir i'r afael â thangyflawni mewn modd cadarn a chyflym.
- Mae'r ysgol yn rhannu ei harferion da yn fewnol ac ar lefel clwstwr a rhanbarthol sy'n cael effaith gadarnhaol.

Capasiti i wella B

- Mae gan arweinwyr yr ysgol ddealltwriaeth gywir o gryfderau'r ysgol a'r meysydd sydd i'w gwella ac maent yn ymateb yn briodol i'r meysydd y mae angen eu datblygu. Mae effaith ar ddeilliannau llawer o ddangosyddion allweddol, gan gynnwys y trothwy Lefel 2 sy'n cynnwys Cymraeg iaith gyntaf/Saesneg a mathemateg, ar gyfer ysgolion uwchradd.
- Mae hunanwerthuso yn drylwyr ac yn gywir ar draws mwyafrif y dangosyddion ac mae'n canolbwyntio ar ddeilliannau.
- Yn gyffredinol, mae'r arweinwyr yn defnyddio data ynghylch perfformiad yn dda. Maent yn defnyddio amrywiaeth o ddata cywir a dibynadwy, gan gynnwys arholiadau allanol, asesiadau a chanlyniadau profion safonedig. Mae'r ysgol yn gosod targedau heriol ar y rhan fwyaf o lefelau – unigolyn, dosbarth, grŵp targed, cohort, pwnc ac ysgol. Caiff perfformiad dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, yn bendool, ei adolygu a'i ddadansoddi'n briodol fel sail i strategaethau addysgu.
- Mae gan yr arweinwyr a'r staff weledigaeth gyffredin a chilir ar gyfer yr ysgol sy'n canolbwyntio ar sicrhau deilliannau da ar gyfer pob dysgwr. Mae ambell aelod o staff yn tangyflawni ond mae camau i reoli perfformiad ac i wella addysgu yn eu lle ac mae tystiolaeth o welliant. Gweithredir polisiau a mentrau i fodloni blaenoriaethau cenedlaethol a lleol yn llywyddiannus.
- Mae llywodraethwyr yn defnyddio gwybodaeth am asesiadau a pherfformiad i fonitro perfformiad yr ysgol. Maent yn dangos ymrwymiad i herio a chefnogi'r ysgol er mwyn sicrhau bod y gwelliannau angenrheidiol yn cael eu cyflawni mewn sawl maes. Mae penderfyniadau heriol wedi'u gwneud i wella safonau yn y rhan fwyaf o feysydd.
- Mae gan bob aelod o staff rolau a chyfrifoldebau pendant o safbwynt ansawdd yr addysgu a'r dysgu ac mae llawer o staff yn cyflawni lefel dda o gymhwysedd proffesiynol. Mae'r rheolaeth linell a'r atebolrwydd am ddeilliannau yn glir ac maent yn cyfrannu at wella deilliannau ar gyfer dysgwyr. Mae'n ofynnol i arweinwyr yr ysgol adrodd ar eu chyfrifoldebau i'r corff llywodraethu.
- Mae llywodraethwyr yn derbyn adroddiadau ar berfformiad dysgwyr a staff. Mae'r rhain yn cefnogi'r corff llywodraethu'n dda o safbwynt ei swyddogaeth fonitro. Mae cynllun datblygu'r ysgol yn cyd-fynd â blaenoriaethau a bennwyd yn gywir drwy hunanwerthuso cadarn.
- Mae'r llywodraethwyr yn dangos ymrwymiad i herio a chefnogi'r ysgol i wneud y gwelliannau angenrheidiol neu i wneud penderfyniadau anodd sy'n codi safonau ar gyfer dysgwyr. Mae'r corff llywodraethu'n cyflawni ei ddyletswyddau statudol.
- Mae gan arweinwyr yr ysgol systemau da a gaiff eu defnyddio'n dda gan fwyaf i reoli perfformiad staff.
- Mae gan arweinwyr yr ysgol drefniadau da ar gyfer monitro ansawdd yr addysgu a'r dysgu mewn llythrennedd a rhifedd. Mae rhan anghysondebau, fodd bynnag, o safbwynt y modd y caiff y trefniadau hyn eu gweithredu ar lefel rheolaeth ganol.
- Yn gyffredinol, mae atebolrwydd a systemau yn gadarn. Ar y cyfan, maent yn effeithio'n gadarnhaol ar ansawdd yr addysgu a dysgu, ac ar safonau a chynnydd dysgwyr. Caiff mân faterion o ran ansawdd anghyson eu nodi ac mae'r gefnogaeth briodol yn ei lle i'w gwella. Ceir strategaethau ar gyfer gwella ansawdd yr addysgu a'r dysgu sy'n arwain at welliannau.
- Mae gan y rhan fwyaf o'r staff addysgu a rhai o'r staff cymorth ddealltwriaeth glir o'r hyn yw addysgu a dysgu ac adborth i ddisgwyr sy'n ardderchog a da ac mae rhai ohonynt yn rhan o'r broses gymedroli o fewn yr ysgol. Ceir cydberthyniad cymesur rhwng asesiadau athrawon a sgoriau safonedig mewn profion neu arholiadau allanol.
- Mae polisiau, systemau a phrosesau yn eu lle ar gyfer monitro a gwerthuso ansawdd yr addysgu a'r dysgu a chyfeirir at gyfrifoldebau arweinwyr. Caiff canlyniadau gwaith monitro a gwerthuso eu hadrodd i'r corff llywodraethu ond nid yw hyn yn digwydd fel mater o drefn.
- Caiff ansawdd yr addysgu a'r dysgu o amrywiaeth o ffynonellau ei fonitro'n rheolaidd ond defnydd cyfyngedig a wneir o werthuso i lywio datblygiadau ar gyfer y dyfodol.
- Mae arweinwyr yn defnyddio'r rhan fwyaf o ganlyniadau'r gwerthusiadau arsylwi, adborth i staff a ffynonellau tystiolaeth eraill i fonitro cynnydd.
- Mae'r ysgol yn rhannu rhai enghreifftiau o arferion da yn fewnol ac ar lefel clwstwr a rhanbarthol sy'n cael effaith gadarnhaol.

Capasiti i wella C

- Nid yw arweinwyr yr ysgol yn gwerthfawrogi'n llawn gynifer o'r meysydd y mae angen eu datblygu nac/neu'n ymdrin â hwy yn ddi-oed. Gall arweinwyr a rheolwyr ddisgrifio gweithgareddau datblygu'r ysgol ond nid ydynt yn gwerthuso nac yn deall eu heffaith.
- Nid yw hunanwerthuso yn gyson nac yn rhan annatod o brosesau ar draws yr ysgol, ac/neu nid yw'n canolbwyntio'n gyson ar deilliannau.
- Fel rhan o broses reoli'r ysgol, mae arweinwyr yn gwneud defnydd cyfyngedig o ddata ar berfformiad. Nid ydynt yn defnyddio amrywiaeth ddigonol o ddata, fel arholiadau allanol, asesiadau a phroffion safonedig ac/neu mae ychydig o anghysondeb o ran pa mor dda y caiff y data eu defnyddio. Nid yw perfformiad dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn cael ei adolygu a'i ddadansoddi'n effeithiol ac nid yw'n sail i strategaethau addysgu effeithiol.
- Mae gan yr arweinwyr weledigaeth gyfyngedig ar gyfer yr ysgol i wella ei deilliannau. Nid yw'r staff yn deall y nod hwn nac yn ei roi ar waith yn gyson, neu nid yw'n gallu ysgogi'r staff na dysgwyr i wella. O ganlyniad, nid yw'r staff yn canolbwyntio ar y meysydd pwysicaf y mae angen eu datblygu. Caiff polisïau a mentrau eu gweithredu i fodloni rhai o'r blaenoriaethau cenedlaethol a lleol. Ni chaiff blaenoriaethau allweddol, megis llythrennedd a rhifedd, eu cyflwyno'n gyson dda.
- Mae'r llywodraethwyr yn cefnogi'r ysgol ond nid ydynt yn defnyddio gwybodaeth am asesiadau a pherfformiad yn systematig i fonitro, gwerthuso neu herio'r ysgol i wella. Nid yw'r llywodraethwyr wedi cefnogi nac arwain penderfyniadau anodd i wella safonau.
- Mae'r rhan fwyaf o rolau a chyfrifoldebau wedi'u diffinio ond nid yw'r rheolaeth linell na'r atebolrwydd ar gyfer addysgu, dysgu a deilliannau yn gyson glir a/neu mae diffyg dealltwriaeth ohonynt. Mae gormod o athrawon yn parhau i gyflwyno gwersi gwael. Nid yw staff uwch yn mynd i'r afael â thangyflawni. Nid yw staff yn atebol am eu cyfrifoldebau. Nid yw gwaith yn cael eu gyflwyno o fewn yr amser a bennwyd ar ei gyfer.
- Mae llywodraethwyr yn cael gwybodaeth gyfyngedig am berfformiad dysgwyr a staff os ydynt yn cael unrhyw wybodaeth o gwbl. Mae cynllun datblygu'r ysgol yn nodi rhai o'r blaenoriaethau cywir ond nid yw staff allweddol yn cael eu dwyn i gyfrif pan nad ydynt yn cymryd y camau angenrheidiol. Ni chaiff tangyflawniad ei nodi'n ddigon aml ac nid yw'r ysgol yn mynd i'r afael ag ef yn ddigon cadarn a chyflym.
- Nid yw'r corff llywodraethu'n llwyr ddeall ei rolau a'i gyfrifoldebau. Cyfyngedig yw'r systemau sy'n bodoli ar gyfer rheoli perfformiad staff yn effeithiol.
- Nid yw atebolrwydd a systemau yn rhan annatod o'r ysgol. Effaith gyfyngedig a gânt ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu. Ar y cyfan, mae ansawdd yr addysgu yn annigonol a/neu mae ei ansawdd mewn dosbarthiadau neu bynciau penodol yn peri pryder.
- Nid yw strategaethau i wella'r addysgu a'r dysgu yn rhan annatod o'r ysgol a chyfyngedig yw eu heffaith. Mae'r safonau cyflawniad a/neu'r cynnydd yn anfodhaol.
- Dim ond rhai o'r staff addysgu sydd â dealltwriaeth glir o'r hyn yw addysgu, dysgu ac adborth i ddysgwyr sy'n ardderchog a da. Ni cheir cymedroli mewnol, neu os yw'n digwydd mae'n gyfyngedig iawn, i hybu dealltwriaeth yr athrawon a'r staff cymorth. Ceir cydberthyniad gwael rhwng asesiadau athrawon a sgoriau safonedig mewn profion neu arholiadau allanol.
- Mae polisïau a systemau yn eu lle ar gyfer monitro a gwerthuso ansawdd yr addysgu a'r dysgu ond nid ydynt yn cynnwys digon o fanylion nac yn nodi cyfrifoldebau staff yn glir. Mae yna rywffaint o adrodd i lywodraethwyr ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu.
- Mae'r arsylwi ar yr addysgu a'r dysgu yn gyfyngedig ac nid yw'n gyson ar draws yr ysgol. Mae gwerthuso arferion yn beth prin iawn. Gwneir rhywfaint o ddefnydd o ffynonellau eilaidd sy'n ymwneud ag addysgu a dysgu effeithiol i ddarparu adborth i staff neu i fonitro a gwerthuso grwpiau o athrawon unigol a'r ysgol gyfan.

Capasiti i wella D

- Nid yw arweinwyr yr ysgol yn deall yr amrywiaeth o feysydd sydd i'w gwella na'u heffaith ar berfformiad gwael yr ysgol. Nid yw'r ysgol yn ymdrin yn effeithiol â thangyflawni.
- Nid yw'r prosesau hunanwerthuso yn ddigon trylwyr. Nid ydynt yn canolbwyntio ddigon ar ddeilliannau. Nid yw'r ysgol yn ymdrin â meysydd sydd i'w gwella.
- Defnyddir data ar gyfer rheoli a gwella'r ysgol mewn ffordd annigonol ac/neu aneffeithiol.
- Nid yw perfformiad dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, yn benodol, yn cael ei adolygu a'i ddadansoddi ac nid yw'n sail i strategaethau addysgu.
- Nid yw'r arweinwyr yn rhoi cyfeiriad clir. Nid yw eu gweledigaeth yn canolbwyntio ddigon ar wella deilliannau ac, o ganlyniad, nid ydynt wedi llwyddo, ar y cyfan, i wneud gwelliannau a'u cynnal.
- Nid oes gan yr arweinwyr a'r llywodraethwyr ddigon o wybodaeth berthnasol ac/neu nid ydynt yn ei defnyddio i ymateb i flaenoriaethau cenedlaethol a lleol. Ni chaff polisiau a mentrau eu gweithredu'n gyson.
- Nid yw'r llywodraethwyr yn effeithio'n ddigonol ar gyfeiriad a gwaith yr ysgol ac/neu nid ydynt yn ei herio i wella.
- Mae'r rolau a'r cyfrifoldebau yn aneglur ac/neu nid yw'r staff yn ymrwymedig i gyflawni'r blaenoriaethau ar gyfer gwella'r ysgol. Nid yw'r rheolaeth linell na'r atebolrwydd yn eglur.
- Prin iawn, os o gwbl, yw'r wybodaeth y mae llywodraethwyr yn ei derbyn am berfformiad dysgwyr a staff. Mae cynllun datblygu'r ysgol yn nodi rhai o'r blaenoriaethau cywir ond nid yw'r staff allweddol yn atebol iddo pan nad ydynt yn cymryd y camau angenrheidiol.
- Nid yw'r corff llywodraethu yn cyflawni ei gyfrifoldebau statudol.
- Ychydig o effaith, os o gwbl, y mae atebolrwydd a systemau yn eu cael ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu. Mae elfennau o bryder critigol yn gysylltiedig ag ansawdd yr addysgu, ac ychydig o arferion da a welir; hefyd/neu mae arferion gwael yn amlwg o fewn nifer sylweddol o feysydd/dosbarthiadau. Mae safonau cyrhaeddiad yn isel ac mae'r cynnydd yn anfoddfaol. Mae'r strategaethau i wella ansawdd yr addysgu a'r dysgu yn gyfyngedig a/neu'n aneffeithiol.
- Ychydig iawn o athrawon sydd â dealltwriaeth glir o'r hyn yw addysgu, dysgu ac adborth i ddysgwyr sy'n ardderchog a da. Ni cheir cymedroli mewnol i hybu dealltwriaeth yr athrawon a'r staff cymorth. Ceir cydberthyniad gwael, os o gwbl, rhwng asesiadau athrawon a sgoriau safonedig profion neu arholiadau allanol.
- Nid oes unrhyw bolisiau a systemau clir yn eu lle ar gyfer monitro a gwerthuso ansawdd yr addysgu a'r dysgu. Nid yw'r canllawiau ar gyfer arweinwyr y cwricwlwm ac arweinwyr addysgeg yn disgrifio'n ddigonol y modd y dylent ymgymryd â'u gwaith. Nid oes unrhyw adrodd i lywodraethwyr ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu.
- Nid yw'r addysgu a'r dysgu yn cael eu monitro a'u gwerthuso neu ychydig iawn o hyn sy'n cael ei wneud. Pan fo hyn yn digwydd, ni roddir adborth proffesiynol yn effeithiol ac nid oes unrhyw groesgyfeirio at ffynonellau eilaidd o safbwynt effeithiolrwydd addysgu a dysgu.

Cam 3: Categoriâu cymorth ysgolion

<p>Ysgol effeithiol iawn nad oes angen llawer o waith monitro arni [gwyrdd].</p>	<p>Ysgol effeithiol sydd angen rhywfaint o waith monitro a chymorth [melyn].</p>	<p>Ysgol y mae angen ei gwella ac sydd angen cymorth a gwaith monitro penodol [oren]</p>	<p>Ysgol y mae angen ei gwella fwyaf ac sydd angen cymorth sylweddol [coch].</p>
<ul style="list-style-type: none"> Mae gan yr ysgol enw da wrth gynnal lefel uchel o ddeillionau dysgwyr Mae'r ysgol yn adnabod ei hun yn dda ac yn nodi ac yn gweithredu ei pholisïau ei hun i sicrhau gwelliannau yn llwyddiannus Mae'r ysgol yn dangos gwydnwch ar bob lefel Caiff yr ysgol ei gwobrwyo â mwy o annibyniaeth Caiff yr ysgol ei herio i symud at neu gynnal rhagoriaeth 	<ul style="list-style-type: none"> Mae'r ysgol wedi sicrhau lefelau da o ran deillionau dysgwyr yn y prif ddangosyddion perfformiad Mae'r ysgol yn gwybod, deall ac yn cymryd camau i fynd i'r afael â'r rhan fwyaf o'r meysydd y mae angen eu gwella Mae sawl agwedd ar berfformiad yr ysgol yn hunanwella 	<ul style="list-style-type: none"> Nid yw'r ysgol yn gwybod ac yn deall yr holl feysydd sydd angen eu gwella Mae agweddau ar berfformiad yr ysgol nad ydynt yn gwella'n ddigon cyflym Bydd yr ysgol yn derbyn her ac ymyrraeth wedi'u teilwra a ddefnyddir yn ôl yr angen Bydd yr ymgynghorydd her yn cymeradwyo hunanwerthusiad a chynllun gwella'r ysgol 	<ul style="list-style-type: none"> Mae agweddau allweddol ar berfformiad yr ysgol yn dirywio Bydd yr ysgol yn derbyn cefnogaeth ddwys Bydd yr ysgol yn destun ymyrraeth a fydd yn cynnwys cydweithio rhwng yr awdurdod lleol a'r consortiwm rhanbarthol Caiff yr ysgol ei chyfarwyddo fwyfwy gan yr awdurdod lleol a'r consortiwm rhanbarthol.
<p>Mae gan yr ysgol y capasiti i arwain eraill yn effeithiol a chyfrannu at gymorth rhwng ysgol ac ysgol.</p>	<p>Mae'r ysgol yn chwilio am her a chymorth wedi'u teilwra ac yn eu defnyddio yn ôl yr angen. ALI i wirio'r cynnydd.</p>	<p>Ymweliad monitro gan ymgynghorydd yr ALI i nodi meysydd penodol ar gyfer eu gwella.</p>	<p>ALI i gyfarfod y Corff Llywodraethu i rannu pryderon ac amlinellu beth sydd angen ei wneud o fewn amserlen benodol. Hyn i'w gadarnhau yn ysgrifenedig a, lle bo'n briodol, gall yr ALI ddefnyddio pwerau statudol. Yr ALI i fonitro cynnydd bob hanner tymor. Yn bresennol yng nghyfarfodydd y Corff Llywodraethu i adrodd am gynnydd bob hanner tymor.</p>
<p>Os bydd y broses fonitro yn nodi dirywiad yn y safonau neu yn y capasiti i wella neu os na fydd y cynnydd yn ddigonol, yna yr ysgol i symud i gategori ysgol y mae angen cymorth a gwaith monitro penodol arni [oren]</p>	<p>Os bydd y broses fonitro yn nodi dirywiad yn y safonau neu yn y capasiti i wella neu os na fydd y cynnydd yn ddigonol, yna yr ysgol i symud i gategori ysgol y mae angen cymorth a gwaith monitro penodol arni [oren]</p>	<p>ALI i drefnu cyfarfod er mwyn rhannu pryderon gyda'r Pennaeth a Chadeirydd y Llywodraethwyr. Hyn i'w gadarnhau yn ysgrifenedig. Disgwylir y bydd angen cefnogaeth oren ar ysgol yn ystod y tymor byr unig. Ysgol i lunio cynllun gweithredu i'w gytuno gan yr ALI.</p>	<p>Cyfarfod gyda'r Pennaeth, Chadeirydd y Llywodraethwyr ac Uwch Swyddogion Addysg i benderfynu a gafwyd cynnydd digonol, caniatáu mwy o amser i weithredu argymhellion neu symud i pwerau ymyrryd ffurfiol.</p>
		<p>ALI i fonitro cynnydd ar ôl dau dymor.</p> <p>Ysgol i dderbyn her ac ymyrraeth penodol dros gyfnod penodol o amser. Cyfarfod rhwng y Pennaeth, Chadeirydd y Llywodraethwyr a'r Uwch Swyddogion Addysg i benderfynu a gafwyd cynnydd digonol, caniatáu mwy o amser i weithredu argymhellion neu symud i gategori ysgol y mae angen ei gwella fwyaf ac sydd angen cymorth sylweddol [coch].</p>	

Pwerau Ymyrryd yr Awdurdod Lleol

Bydd ysgol yn 'gymwys ar gyfer ymyrraeth' pan fydd un o'r rhesymau a nodir isod 1-6 yn berthnasol; pan fydd hysbysiad rhybuddio wedi'i gyhoeddi i'r corff llywodraethu ond nid yw wedi cydymffurfio â'r rhybudd hwnnw er boddhad yr awdurdod,

Disgwylir i awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol ymgysylltu'n effeithiol ag ysgolion drwy drafod yn broffesiynol a gweithio mewn partneriaeth gyda'r awdurdod crefyddol lle bo'r angen i fynd i'r afael â'r materion sy'n peri pryder i'r awdurdod lleol. Os bydd ysgol yn gwrthod ymgysylltu'n adeiladol â'r her a'r cymorth a gomisiynwyd neu a ddarparwyd gan y consortia rhanbarthol, dylai'r awdurdod lleol ystyried rhoi hysbysiad rhybuddio er mwyn cyflwyno'r cymorth angenrheidiol cyn y bydd y materion sy'n peri pryder yn arwain at fethiant yr ysgol, os bydd o leiaf un o'r rhesymau dros ymyrryd yn bodoli.

Seiliau

O dan adran 3 o Ddeddf 2013 caiff yr awdurdod lleol roi hysbysiad rhybuddio i gorff llywodraethu ysgol a gynhelir os bydd unrhyw un o'r amgylchiadau a ganlyn yn bodoli:

- Sail 1: Mae safonau perfformiad disgyblion yn yr ysgol yn annerbyniol o isel.
- Sail 2: Mae methiant wedi bod yn y ffordd y mae'r ysgol yn cael ei rheoli neu ei llywodraethu.
- Sail 3: Mae ymddygiad disgyblion yn yr ysgol neu unrhyw gamau a gymerwyd gan y disgyblion hynny neu eu rhieni yn rhagfarnu'n ddifrifol, neu'n debyg o ragfarnu'n ddifrifol, addysg unrhyw ddisgyblion yn yr ysgol.
- Sail 4: Mae diogelwch disgyblion neu staff yr ysgol o dan fygythiad (p'un ai drwy fethiant disgyblu neu fel arall).
- Sail 5: Mae'r corff llywodraethu neu'r Pennaeth wedi methu, neu'n debyg o fethu, â chydymffurfio â dyletswydd o dan y Deddfau Addysg.
- Sail 6: Mae'r corff llywodraethu neu'r Pennaeth wedi gweithredu, neu'n bwriadu gweithredu, yn afresymol wrth arfer unrhyw rai o'i swyddogaethau o dan y Deddfau Addysg.

Rhoi hysbysiad rhybuddio

Rhaid rhoi hysbysiad rhybuddio ysgrifenedig i'r corff llywodraethu a rhaid iddo nodi:

- y seiliau dros ymyrryd.
- y rhesymau pam y mae'r awdurdod wedi ei fodloni bod y seiliau'n bodoli. Dylai hyn nodi'n fanwl y materion y mae'r pryderon yn seiliedig arnynt ac esbonio'r ffeithiau sy'n bodoli yn yr ysgol benodol honno a'r amgylchiadau sydd yn peri pryder.
- y camau y mae'n ofynnol i'r corff llywodraethu eu cymryd er mwyn ymdrin â'r seiliau dros ymyrryd.
- y cyfnod y mae'r camau i'w cymryd ynddo gan y corff llywodraethu ('y cyfnod cydymffurfio').
- y camau y mae'r awdurdod lleol â'i fryd ar eu cymryd os bydd (o dan un neu fwy o adrannau 5 i 9 yn Neddf 2013 neu fel arall) y corff llywodraethu'n methu â chymryd y camau sy'n ofynnol. (Nid yw'r awdurdod lleol wedi ei gyfyngu i gymryd y camau y dywedodd ei fod â'i fryd ar eu cymryd mewn hysbysiad rhybuddio).

Os bydd yr awdurdod lleol yn rhoi hysbysiad rhybuddio ac os na chydymffurfir ag ef er boddhad yr awdurdod o fewn y cyfnod cydymffurfio, mae'r ysgol yn gymwys ar gyfer ymyrraeth. Os oes angen ymyrryd ar frys, gallai hyn fod un diwrnod gwaith yn unig ar ôl diwedd y cyfnod cydymffurfio. Nid yw'r awdurdod lleol wedi ei gyfyngu i gymryd y camau y dywedodd ei fod â'i fryd ar eu cymryd mewn hysbysiad rhybuddio.

Pwerau a mathau o ymyrraeth – awdurdodau lleol

Os bydd ysgol yn 'gymwys ar gyfer ymyrraeth' mae nifer o bwerau y gall yr awdurdod lleol neu Weinidogion Cymru eu defnyddio i wella'r ysgol. Disgwylir i'r awdurdod lleol weithredu yn y lle cyntaf. Bydd Gweinidogion Cymru yn ymyrryd dim ond pan fydd awdurdod lleol wedi methu â gwneud hynny neu wedi gwneud hynny'n annigonol. Rhaid i awdurdodau lleol roi rhybudd rhesymol ysgrifenedig i'r corff llywodraethu eu bod yn bwriadu defnyddio eu pwerau.

Pwerau awdurdodau lleol

1 Gofyniad i sicrhau cyngor neu gydlafurio

Mae Adran 5 yn galluogi awdurdod lleol i roi cyfarwyddyd i'r corff llywodraethu ymrwymo i gontract neu drefniant arall i gael cyngor a/neu gydlafurio pan fydd ysgol yn gymwys i ymyrraeth.

Nid yw cydlafurio yn ateb i bob problem, ond gall fod yn ddull pwerus o wella ysgolion. Dylid defnyddio trefniadau cydlafurio felly lle bo hynny'n briodol fel rhan o'r pecyn o gymorth ar gyfer ysgolion sy'n peri pryder.

Pwrpas yr ymyrraeth: Ei gwneud yn ofynnol i ysgol sy'n peri pryder geisio cyngor neu gydlafurio er mwyn sicrhau gwelliannau.

Yr adeg gorau i ddefnyddio'r pŵer: Pan fydd yr ysgol neu'r prif unigolion o fewn yr ysgol yn gwrthod cydlafurio â phartner priodol.

2 Penodi llywodraethwyr ychwanegol

Mae'r awdurdod lleol yn debygol o benodi llywodraethwyr ychwanegol pan fydd yn dymuno elwa ar arbenigedd

ychwanegol. Caiff yr awdurdod lleol benodi cymaint o lywodraethwyr ychwanegol ag y gwêl yn dda.

Pwrpas yr ymyrraeth: Cryfhau llais yr awdurdod lleol ar y corff llywodraethu a/neu ddarparu arbenigedd ychwanegol i'r llywodraethwyr mewn meysydd allweddol er mwyn cefnogi gwelliannau yn yr ysgol.

Yr adeg gorau i ddefnyddio'r pŵer: Pan fydd angen arbenigedd ychwanegol ar y corff llywodraethu, neu pan fydd angen her a chymorth ychwanegol ar y pennaeth a'r uwch dîm rheoli.

3 **Penodi Corff Llywodraethu o Aelodau Gweithrediaeth Interim (IEB)**

Mae Gweithrediaeth Interim yn gorff llywodraethu arbennig sydd yn cymryd lle corff llywodraethu presennol yr ysgol. Gellir defnyddio Gweithrediaeth Interim i herio arweinyddiaeth ysgol er mwyn sicrhau gwelliannau buan neu pan fydd methiant difrifol yn y berthynas waith o fewn corff llywodraethu'r ysgol.

Pwrpas yr ymyrraeth: Sicrhau newid sylfaenol yn arweinyddiaeth a rheolaeth ysgol drwy ddefnyddio corff llywodraethu a benodir yn arbennig dros dro.

Yr adeg gorau i ddefnyddio'r pŵer: Pan fydd y corff llywodraethu yn methu â darparu her digonol i'r pennaeth neu'r uwch dîm rheoli, yn rhwystr i gynnydd, neu pan fydd methiant difrifol yn y berthynas waith sy'n effeithio ar safonau.

4 **Atal dros dro yr hawl i'r corff llywodraethu gael cyllideb ddirprwyedig**

Caiff yr awdurdod lleol atal dros dro hawl y corff llywodraethu i gael cyllideb ddirprwyedig er mwyn cael rheolaeth dros benderfyniadau staffio a gwario eraill. Mae hyn yn galluogi'r awdurdod lleol i gael gwared ag athrawon sy'n perfformio'n wael neu Benaethiaid os oes angen, neu gymryd rheolaeth o ddiffygion yn y gyllideb. Mae hefyd yn galluogi llywodraethwyr i ganolbwyntio eu hamser a'u sylw ar flaenoriaethau eraill er mwyn sicrhau gwelliannau.

Pwrpas yr ymyrraeth: Cael rheolaeth dros benderfyniadau staffio a gwario er mwyn sicrhau gwelliannau.

Yr adeg gorau i ddefnyddio'r pŵer: Pan na fydd corff llywodraethu yn cynnig her digonol i'r Pennaeth neu uwch dîm rheoli'r ysgol, neu pan fydd rheolaeth o'r gyllideb yn tynnu sylw'r llywodraethwyr oddi wrth y blaenoriaethau gwella.

5 **Pŵer i roi cyfarwyddiadau a chymryd camau**

Yn ôl Adran 9, caiff awdurdod lleol roi cyfarwyddiadau i'r corff llywodraethu neu Bennaeth neu gymryd unrhyw gamau eraill os yw'r ysgol yn gymwys ar gyfer ymyrraeth. Rhaid i'r Cyfarwyddyd fod yn ysgrifenedig a gellir ei amrywio neu ddiddymu gan gyfarwyddyd yn y dyfodol.

Pwrpas yr ymyrraeth: Galluogi awdurdodau lleol i ymyrryd mewn ffordd gymesur ac addas er mwyn cymryd camau penodol, neu beidio â chymryd camau penodol, heb droi at dduilliau mwy cynhwysfawr o ymyrryd.

Yr adeg gorau i ddefnyddio'r pŵer: Pan fydd y corff llywodraethu wedi methu ag arfer ei swyddogaethau neu pan fydd yn eu harfer mewn ffordd afresymol.